

Kvalitetsgranskning
Rapport 2011:10

Förskolans pedagogiska uppdrag

Skolinspektionens rapport 2011:10
Diarienummer 40-2010:314
Stockholm 2011
Foto: Ryno Quantz

Innehåll

1. Sammanfattning	6
2. Inledning	9
3. Den förändrade läroplanen	11
4. Framgångsfaktorer	13
5. Granskningens resultat	14
5.1 Utveckling och lärande	14
5.2 Läroplanens mål att sträva mot	17
5.3 Förskolans rädsla för att dokumentera blir ett hinder för utvärderingen	19
5.4 Avslutande diskussion	22
6. Syfte och frågeställningar	25
7. Metod och genomförande	27
8. Referenser	29
9. Bilagor	31

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag av regeringen att utföra kvalitetsgranskningar av skolväsendet, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av en verksamhets kvalitet inom ett avgränsat område. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till utveckling. Granskningen gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Syftet är även att beskriva väl fungerande inslag och att visa på framgångsfaktorer.

Granskningarna genomförs i ett urval av verksamheter, både sådana där det finns indikationer på utvecklingsbehov och sådana med förmodat god kvalitet. Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade verksamheterna och huvudmännen, dels i en övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för förskolor som inte har granskats.

Denna rapport redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning med inriktning mot huvudmäns och förskolors insatser för att ge barn förutsättningar att utvecklas i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 "Utveckling och lärande". Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 16 förskolor i åtta kommuner som har granskats och avser därmed inte att ge en nationell bild av förhållandena. Vilka förskolor som granskats framgår i bilaga.

Granskningen visar att förskolans läroplan (Lpfö 98) inte alltid finns med som en medveten utgångspunkt i planeringen av förskolornas verksamhet. De mål att sträva mot som berör språkutveckling och matematikutveckling genomsyrar den dagliga verksamheten. De övriga målen att sträva mot är inte lika tydligt framträdande. För att förskolorna ska kunna utvärdera och utveckla verksamheten mot läroplanens mål att sträva mot behöver de även bli bättre på att dokumentera barnens utveckling och förändrade kunnande.

Medarbetare från Skolinspektionens regionala avdelningar i Umeå, Stockholm, Göteborg och Lund har medverkat i granskningen. Avdelningen i Umeå har ansvarat för granskningen och Joakim Blomberg har varit ansvarig enhetschef. Projektledare för kvalitetsgranskningen har varit Veronica Bonivart Säfström.

Stockholm 2011

Marie-Hélène Ahnberg
Inspektionsdirektör

Peter Ekborg
Tf. Avdelningschef

1 | Sammanfattning

Den här granskningen handlar om förskolans pedagogiska uppdrag, det vill säga hur förskolor arbetar för att stimulera och följa barns lärande i förhållande till förskolans läroplan, avsnitt 2.2 “Utveckling och lärande”.

Granskningen handlar också om förskolornas kvalitetsarbete, det vill säga hur förskolorna arbetar för att systematiskt utvärdera det egna arbetet i syfte att utveckla verksamheten.

Förskolans roll som det första steget i det livslånga lärandet har blivit allt viktigare och många barn går i förskolan under en lång tid. Det är därför viktigt att verksamhetens kvalitet är hög och att barnen ges möjlighet att utveckla alla de förmågor som uttrycks i läroplanens avsnitt om utveckling och lärande.

Granskningen har omfattat 16 kommunala förskolor spridda över landet. De resultat som presenteras gör inte anspråk på att ge en generell bild av svensk förskoleverksamhet. Resultaten stöds dock av aktuell forskning, det som framkommit i den regelbundna tillsyn som sedan år 2003 genomförts i samtliga kommuners förskoleverksamheter samt i flera av Skolverkets rapporter.

Skolinspektionen har besökt varje förskola under två dagar. Vid besöken har inspektörerna intervjuat förskolechefen samt representanter för förskolans pedagoger. Därutöver har observationer och iakttagelser av den dagliga verksamheten genomförts i förskolorna. Förvaltningscheferna och förskolecheferna har även inför besöken ombetts fylla i varsin verksamhetsbeskrivning.

Våra huvudsakliga iakttagelser är:

Omsorg, fostran och lärande bildar inte alltid en balanserad helhet

Kärnan i förskolans pedagogiska uppdrag är att den ska ge alla barn de förutsättningar de behöver senare i livet. När inte lärandet ges tillräckligt utrymme i den dagliga verksamheten kan det få konsekvenser för barnen i deras framtida skolgång.

Vid de flesta av de granskade förskolorna finns en medvetenhet kring betydelsen av att bilda en balanserad helhet kring omsorg, fostran och lärande.

I en fjärdedel av de granskade förskolorna råder dock ett för svagt fokus på lärande. Många gånger prioriteras de yngre barnens behov av

”... betydelsen av att bilda en balanserad helhet kring omsorg, fostran och lärande.”

omsorg före alla barns behov av utveckling och lärande. Mycket av lärandet sker ogenomtänkt och oreflekterat. Pedagogerna beskriver vad de gör i verksamheten och inte vilket syfte i relation till strävansmålen de har med olika aktiviteter. Vid dessa förskolor behöver lärandet tydliggöras och pedagoger samt förskolechefer måste i högre utsträckning utveckla en peda-

gogisk planering som tar sin utgångspunkt i läroplanens mål att sträva mot med fokus på lärandet.

Förskolornas lärandemiljöer är inte alltid inspirerande

Nära hälften av de granskade förskolorna har miljöer som inte är tillräckligt inspirerande. Flera förskolor är inrymda i lokaler som inte ursprungligen är avsedda för förskoleverksamhet, vilket kan medföra svårigheter att genomföra läroplanens intentioner. Det kan exempelvis innebära att förskolan huserar på flera våningsplan. På flera förskolor har pedagogerna medvetet valt att det inte ska finnas så mycket lekmaterial framme, med motiveringen att det blir rörigt och att de mindre barnen inte kan hantera detta. Det lekmaterial som finns tillgängligt i hyllor ger ett torftigt intryck och består av några få enkla spel, pussel och böcker. Vid några förskolor behöver utemiljön förbättras så att den i högre grad innehåller utmaningar för de äldre barnen. Lekredskapen är inte stimulerande och gårdarna är kala med mycket asfalt. Förskolorna behöver se över hur den pedagogiska miljön kan utvecklas för att bli mer ändamålsenlig, innehållsrik, stimulerande och inbjudande. Finns inte dessa förutsättningar måste förskolorna hitta andra sätt att kompensera den bristfälliga miljön, exempelvis genom samverkan med andra förskolor eller skolor.

Alla mål att sträva mot förekommer inte i verksamheten

Målen inom språk och kommunikation samt matematik genomsyrar stora delar av förskoleverksamheten. Pedagogerna arbetar även aktivt med att varje barn utvecklar sin identitet och känner trygghet i den samt att barnen ska kunna sätta ord på känslor och skilja på såväl positiva som negativa handlingar. Flera av de övriga målen att sträva mot upplevs svåra att genomföra eller så arbetar förskolorna med dem utan att reflektera över varför man gör de aktiviteter man gör. De mål som exempelvis rör förmågan att ha respekt för andra kulturer, modersmålsstöd samt förstå enkla naturvetenskapliga fenomen förekommer inte lika ofta i den dagliga verksamheten. Förskolorna behöver synliggöra, diskutera och analysera samtliga mål att sträva mot samt förvissa sig om att barnen ges möjlighet att utveckla alla de förmågor som uttrycks i läroplanens avsnitt om utveckling och lärande.

Förskolornas rädsla för att dokumentera blir ett hinder för utvärdering

På flertalet förskolor finns en stor osäkerhet kring hur man ska följa och dokumentera enskilda barns utveckling och förändrade kunnande. Några förskolor är så rädda för att dokumentationen ska leda till betygslänkande bedömningar så de har helt enkelt "lagt ner pennan" och dokumenterar ingenting. Detta leder i sin tur till att det blir svårt för pedagogerna att utvärdera verksamheten och veta vad barnen lärt sig.

Förskolornas kvalitetsarbete handlar ofta om värdegrund och aktivitetens genomförande, inte lärande. Lärandet tas istället för givet utan dokumentation eller analys av vad barnen lärt sig. Utvärdering med barnen handlar ofta om de har haft roligt under aktiviteterna. När verksamheten utvärderas fokuserar ofta pedagogerna på vad barnen gjort och sällan görs jämförelser mot läroplanens mål att sträva mot. Flertalet pedagoger utgår sällan från en värdering av vilka mål att sträva mot som behöver prioriteras under den kommande perioden. Kopplingen till målen sker istället i efterhand, pedagogerna konstaterar vilka mål som funnits med i verksamheten under föregående period. Förskolorna behöver utveckla sitt arbete med att följa och dokumentera varje barns utveckling och lärande så att det kan bilda underlag för att utvärdera verksamheten. Vidare behöver pedagogerna utveckla sitt arbete med att få en samlad bild av barnens utveckling och förändrade kunnande för att kunna utveckla förskolans verksamhet mot läroplanens mål att sträva mot. Förskolorna behöver även förbättra sitt arbete med att följa upp och utvärdera verksamheten i förhållande till läroplanens mål att sträva mot.

"Förskolornas kvalitetsarbete handlar ofta om värdegrund ..."

2 | Inledning

Enligt läroplanen för förskolan ska förskolan lägga grunden för ett livslångt lärande.

”... erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet.”

Förskolan ska erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Av målen i läroplanens avsnitt 2.2 “Utveckling och lärande” framgår att den pedagogiska verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. Läroplanen betonar vidare att utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten. Likaså betonas att verksamheten ska utgå ifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Miljön ska därför vara öppen, innehållsrik och inbjudande.

Förskolans läroplan innehåller, i motsats till skolans, inga mål för vad barnen ska uppnå vid olika tidpunkter. Målen som är formulerade i vida och generella termer anger inriktningen på förskolans arbete och är formulerade som mål för verksamheten. Det är dock viktigt att pedagogerna följer och observerar barnens allsidiga utveckling i förhållande till strävansmålen i läroplanen. Vid sådana observationer kan pedagogerna få kunskap om i vilka situationer barnen visar intresse och motivation samt tar initiativ till att lära mer. Detta ger goda förutsättningar för att möta varje barn just i den utvecklingsfas barnet befinner sig. Sådana observationer ger också pedagogen förutsättningar att avgöra om särskilt stöd behövs för att tillgodose det enskilda barnets speciella behov. Den samlade bilden av barnens utveckling är också avgörande för att kunna utveckla förskolans verksamhet. Det är därför viktigt att följa hur varje barns utveckling och lärande sker och hur förskolan kan bidra till detta.

Läroplanen för förskolan har funnits i mer än tio år och har därmed varit i bruk under lång tid. Generellt har läroplanen fått genomslag i verksamheten.¹ Alla pedagoger har dock inte tagit till sig de mål som handlar om barnens lärande utan prioriterar omsorg.² Det är också vanligt förekommande att förskolorna inte kan visa på i vilken utsträckning målen förverkligats och vilka åtgärder som ska vidtas för ökad måluppfyllelse.³

Skolinspektionen kritiserar, inom den regelbundna tillsynen, ofta förskolor för deras brister avseende kvalitetsarbete och upprättande av kvalitetsredovisningar. Man brister i att avsätta tid för kvalitetsarbetet, samt att dokumentera och utvärdera verksamheten. De vanligaste bristerna är att verksamheterna inte kan visa på i vilken utsträckning målen förverkligats och vilka åtgärder förskolan avser att vidta för ökad måluppfyllelse.

Mot bakgrund av ovanstående har Skolinspektionen valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot huvudmännens och förskolornas kvalitetsarbete samt dess insatser för att stimulera och följa barns utveckling och lärande i förhållande till förskolans läroplan (Lpfö 98).

¹ Skolverket (2008) Tio år efter förskolereformen. Rapport 318

² Ekström, K. (2007) Förskolans pedagogiska praktik – ett verksamhetsperspektiv. Umeå: Umeå universitet

³ Pramling Samuelsson, I. och Sheridan, S. (2009) Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet. Stockholm: Liber

3 | Den förändrade läroplanen

Förskolans potential att stimulera barns naturliga lust att lära har inte utnyttjats fullt ut. Det skrev regeringen när den 2008 gav Skolverket i uppdrag att komplettera och förtydliga läroplanen för förskolan från 1998. Översynen av läroplanen har pågått sedan dess och i augusti 2010 fastställde regeringen den förändrade läroplanen för förskolan. Läroplanen träder i kraft den 1 juli 2011. En röd tråd genom alla förtydliganden i läroplanen handlar om kommunikation och att utmana och stimulera barnen. Barn ska kunna föra resonemang och kommunicera inom målområdena språk, matematik, naturvetenskap och teknik.

Målen i läroplanen har förtydligats och utvecklats till både omfattning och innehåll med ett större fokus på barnens rätt till lärande. Det gäller barnens språkliga och kommunikativa utveckling samt lärande inom matematik, naturvetenskap och teknik. Målen är satta på sådant sätt att lärandet kan ske i lekfulla former och med hänsyn till varje barn. De är grundade på kunskap och erfarenhet om barns utveckling och olika sätt att lära. Leken tillskrivs fortfarande en stor betydelse.

Det har tillkommit ett nytt avsnitt om uppföljning, utvärdering och utveckling. I avsnittet anges att förskolans kvalitet kontinuerligt ska dokumenteras, utvärderas och utvecklas. Läroplanen innehåller inte mål eller normer för vad enskilda barn ska ha uppnått vid olika tidpunkter. Men för att kunna utmana och stödja varje barns lärande behövs kunskap om varje barns utveckling och förändrade kunnande. Kunskapen om varje barn ska inte användas för att kategorisera eller jämföra barnen, utan vara underlag för den fortsatta planeringen av verksamheten.

Förskollärarnas pedagogiska ansvar skrivs in i läroplanen. Förskollärare får ett förtydligt specifikt ansvar för att exempelvis arbetet i barngruppen genomförs så att barnen utmanas i förhållande till målen. Det är också

förskollärare som ansvarar för att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt dokumenteras och följs upp så att läroplanens mål och intentioner uppfylls.

Förskolechefens roll tydliggörs också i läroplanen. Som pedagogisk ledare och chef för personalen i förskolan har förskolechefen det övergripande ansvaret för att verksamheten bedrivs i enlighet med målen i läroplanen och uppdraget i dess helhet.

Mer information om den förändrade läroplanen finns på Skolverkets webbplats (www.skolverket.se/lpfo98).

⁶ Se bilaga 2 Sammanställning av bedömning av 293 lektioner.

4 | Framgångsfaktorer

Nedan beskrivs vilka faktorer som utmärker en förskola med god kvalitet. Beskrivningen är en sammantagen bild av förskoleverksamhet på flera förskolor och beskriver således inte en enskild förskola.

På den väl fungerande förskolan arbetar pedagoger med hög kompetens och verksamheten genomsyras av läroplanens intentioner. Förskolan utmärks av en lugn atmosfär grundad på respekt och intresse för barnens behov och idéer. Verksamheten präglas av en syn på barn som nyfikna individer.

Läroplanens mål finns ständigt med som en grund i all planering och utveckling vilket lämnar tydliga avtryck i verksamheten. Pedagogerna stimulerar och utmanar barnens utveckling och lärande genom att utgå från och observera barnen. Inom ramen för sitt pedagogiska arbete lyckas förskolan väva in samtliga av läroplanens mål att sträva mot. Såväl inne- som utemiljön är ändamålsenlig, innehållsrik, stimulerande och inbjudande för barnen.

”...verksamheten genomsyras av läroplanens intentioner.”

Pedagogerna följer och dokumenterar enskilda barns utveckling och lärande och förändrade kunnande. Förskolan planerar, följer upp och utvärderar verksamheten samt använder resultaten till att utveckla och förbättra verksamheten. I kvalitetsarbetet vävs läroplanens mål och förskolans egna fokusområden samman till en helhet. Arbetet med pedagogisk planering och dokumentation tydliggör mål och resultat för barn, pedagoger, ledning och föräldrar. Förskolan har insett fördelarna med ett aktivt kvalitetsarbete och kopplar ihop den dagliga verksamheten med de mer teoretiska faserna i kvalitetsarbetet. Pedagogerna ser, på ett modigt och självkritiskt vis, på sin verksamhet med utvecklingsbenägna ögon och använder konstruktiv utvärdering och analys för att komma vidare i sin utveckling. Faktorer som bidrar till bra kvalitetsarbete är orädda och engagerade pedagoger som på ett medvetet sätt utgår från och observerar barnen. Vidare utvärderar och analyserar de verksamheten med stöd i styrdokumentet och med kontinuerligt och konsekvent stöd från ledningen.

5 | Granskningens resultat

I denna granskning fann vi ingen förskola som fullt ut uppfyllde ovanstående kriterier men några förskolor är på god väg.

Det som ofta behöver förbättras är olika delar av förskolornas kvalitetsarbete samt att arbeta med samtliga mål att sträva mot. Nedan beskrivs och exemplifieras hur förskolorna arbetar för att stimulera och följa barns utveckling och lärande samt hur förskolorna använder resultatet av sitt kvalitetsarbete till att förbättra och utveckla verksamheten. Vidare beskrivs de områden som behöver förbättras.

5.1 | Utveckling och lärande

Enligt förskolans läroplan (Lpfö 98) ska förskolan lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn. Förskolan ska erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Förskolans pedagogiska verksamhet ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande och utgå ifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Läroplanen anger också att förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Miljön ska inspirera barnen att utforska omvärlden.

Omsorg, fostran och lärande bildar inte alltid en balanserad helhet

Kärnan i förskolans pedagogiska uppdrag är att den ska ge alla barn de förutsättningar de behöver senare i livet. När inte lärandet ges tillräckligt utrymme i den dagliga verksamheten kan det få konsekvenser för barnen i deras framtida skolgång.

Vid de flesta av de granskade förskolorna finns en medvetenhet kring betydelsen av att bilda en balanserad helhet kring omsorg, fostran och lärande. I förskolornas veckoplaneringar finns utrymme för såväl pedagog- som barninitierade aktiviteter. Det finns en vetskap bland pedagogerna att det i alla aktiviteter, exempelvis i den fria leken, tambur- och matsituationer, finns möjlighet till inläring och utveckling. Likaså arbetar pedagogerna avsiktligt med gruppstärkande lekar och tydliga vardagliga rutiner för att barnen ska känna sig trygga. Pedagogerna lägger också stor vikt vid barnens självständighetsutveckling, exempelvis av- och påklädning, hänga upp kläder och att ta sin mat själva.

”... betydelsen av att bilda en balanserad helhet kring omsorg, fostran och lärande.”

I en fjärdedel av de granskade förskolorna råder dock ett för ensidigt fokus på omsorg och fostran. Många gånger prioriteras de yngre barnens behov av omsorg före alla barns behov av utveckling och lärande. På dessa förskolor betonar visserligen pedagogerna att lärandet pågår hela tiden. Granskningen visar dock att pedagogerna sällan kan sätta ord på vad och i vilka situationer barnen lär sig i förhållande till läroplanens mål att sträva mot. Mycket av lärandet sker ogenomtänkt och oreflekterat. Pedagogerna beskriver vad de gör i verksamheten och inte vilket syfte i relation till strävansmålen de har med olika aktiviteter. Det framkommer inte heller vilka förmågor barnen ska utveckla eller vilket lärande som sker. Vid dessa förskolor behöver lärandet tydliggöras och pedagoger samt förskolechefer måste i högre utsträckning utveckla en pedagogisk planering som tar sin utgångspunkt i läroplanens mål att sträva mot med fokus på lärandet.

Verksamheten utgår ifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter

Granskningen visar att förskolorna i hög utsträckning anpassar verksamheten utifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Förskolorna visar på en stor flexibilitet och anpassar verksamheten utifrån den aktuella barngruppens behov. Pedagogerna tar reda på vilka behov och intressen barnen har genom observationer och samtal med barn, både i grupp och enskilt.

Vid en av de granskade förskolorna fann exempelvis pedagogerna att många barn var intresserade av djur och skapade därför ett tema kring detta område. Bland annat fick barnen berätta om sitt favoritdjur samt läsa sagor och hitta på rim om olika djur.

Vid en annan förskola får barnen komma med förslag på intresseområden som pedagogerna sedan skapar ett temaarbete kring.

Ett annat exempel är när pedagogerna vid en förskola fångade upp ett barns fråga om var vattnet tar vägen när man spolar. Med anledning av denna fråga skapades ett tema kring vatten och avlopp. Pedagogerna delar också regelbundet sina barngrupper i mindre grupper. Syftet med detta är bland annat att ge alla barn möjlighet att kunna påverka och få utrymme för sina behov och åsikter. Tysta och blyga barn har lättare att komma till tals i en mindre grupp och okoncentrerade barn har lättare för att koncentrera sig. Barnen tränar också sin sociala förmåga att fungera i grupp genom att ta ansvar för gemensamma regler.

Förskolornas verksamhet ger utrymme för barnens egen lek och barnen har frihet att själva välja aktiviteter. Barnens fria lek tar sig dock olika uttryck vid de olika förskolorna. Den dominerande bilden är aktiva pedagoger som deltar i leken, för leken framåt och ser leken som ett lärande som sker i samspel med andra barn och vuxna. Vid några förskolor har pedagogerna

medvetet tagit ett steg tillbaka och deltar inte aktivt i leken. Pedagogerna motiverar detta ställningstagande med att de i första hand observerar barnen i leken och går endast vid behov in och för leken framåt. "Barnen får leka fritt och vi håller oss i utkanten för att barnen ska få försöka lösa konflikter själva om det uppstår några", uttrycker pedagogerna. Pedagogerna frågar ofta barnen vad de vill göra eftersom de vill att barnen själva ska få fundera över sin lek och göra egna val.

Ett fåtal av de granskade förskolorna har emellertid ingen medveten strategi kring den fria leken. Detta yttrar sig bland annat i att pedagogerna, under barnens fria lek, fokuserar på omsorg. De är upptagna med att övervaka och lösa eventuella konflikter och medverkar inte i barnens lek, varken som medagerande eller inspiratörer. Pedagogerna vid dessa förskolor behöver bli bättre på att arbeta med leken som redskap för barnens utveckling. Fri lek ska inte uppfattas som en lek som äger rum utan att pedagogerna är engagerade i samspelet mellan barnen eller lekens innehåll. När det gäller att stödja och stimulera barns utveckling och lärande behöver fri lek pedagogernas närvaro minst lika mycket som andra former av lek.

Miljöns utformning inne och ute

Det är av största vikt att såväl inne- som utemiljön är ändamålsenlig, innehållsrik, stimulerande och inbjudande för barnen. Hur miljöerna är utformade har ett stort inflytande på barnens lek och utveckling. Det är där barnen ska lära sig att utforska och upptäcka exempelvis naturen, sig själva, sina sinnen och omvärlden. Om miljöerna ger barnen utmaningar utvecklas deras motorik och koncentrationsförmåga.

Granskningen visar att det finns stora skillnader mellan de granskade förskolorna avseende miljöns utformning. De flesta förskolor arbetar medvetet för att göra miljön inbjudande. Det finns en tydlig vilja hos pedagogerna att skapa miljöer, både inne och ute, som inbjuder till konstruktiv lek som stimulerar och utmanar. Pedagogerna understryker även vikten av att skapa miljöer som tillåter att barnen tar egna initiativ och där det finns många olika aktiviteter att välja mellan. Vid många förskolor finns det förhållandevis gott om pedagogiskt material som är tillgängligt för barnen.

Emellertid behöver närmare hälften av förskolorna förbättringar. Flera förskolor är exempelvis inrymda i lokaler som inte ursprungligen är avsedda för förskoleverksamhet. Det kan innebära att förskolan huserar på flera våningsplan. Under sådana förutsättningar är det, för att kunna genomföra läroplanens intentioner, än viktigare hur den pedagogiska miljön utformas och hur de olika rummen disponeras för olika aktiviteter. På flera förskolor har pedagogerna medvetet valt att det inte ska finnas så mycket lekmaterial framme, med motiveringen att det blir rörigt och att de mindre barnen inte kan hantera detta. Det lekmaterial som finns tillgängligt i hyllor ger ett torftigt intryck och består av några få enkla spel, pussel och böcker. Pedagogerna menar att mer utmanande material finns i skåp som de äldre barnen själva kan hämta eller be någon vuxen göra det. Det är dock sällan som barnen självmant använder material som finns i skåpen.

Ett rum som ofta är bortglömt och bristfälligt inrett är målrummet. Vid en av förskolorna ligger exempelvis målrummet i källaren och är endast till hälften inrett som målrum. Resterande del är förvaringsutrymme med frysboxar, kylskåp och liknande. Det säger sig självt att rummets placering och

"Hur miljöerna är utformade har ett stort inflytande på barnens lek och utveckling."

dess inredning gör att denna miljö inte är öppen och inbjudande. Ett annat exempel är målrum som visserligen är utrustade med sedvanligt material för att rita, måla, klistra och pyssla men där materialet inte är exponerat på ett sätt som stimulerar kreativiteten. Det kan exempelvis röra sig om stökiga ostädade ytor, uttorkade klisterflaskor eller gamla, torra vattenfärgsblock där färgerna blandats och blivit omöjliga att identifiera.

Vid några förskolor behöver utemiljön förbättras så den i högre grad innehåller utmaningar för de äldre barnen. Lekredskapen är inte stimulerande och gårdarna är kala med mycket asfalt. Avsaknaden av gräsytor och buskage samt kuperad mark är påtaglig. När förutsättningarna är sådana är det viktigt att förskolorna på andra sätt kompenserar den bristfälliga miljön, exempelvis genom regelbundna utflykter och samverkan med andra förskolor eller skolor.

5.2 | Läroplanens mål att sträva mot

I läroplanens avsnitt 2.2 "Utveckling och lärande" finns sammanlagt 16 mål att sträva mot. De anger den inriktning som verksamheten ska ha för att stimulera varje barns utveckling och lärande. Verksamheten ska ta tillvara och stärka barnens intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. Exempelvis ska varje barn ges möjlighet att utveckla sitt ord- och begreppsfröord samt sin förmåga att lyssna och berätta. Vidare ska förskolan sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att upptäcka och använda matematik i meningsfulla sammanhang. Barnen ska också ges möjlighet att utveckla förståelse för enkla naturvetenskapliga fenomen samt utveckla sin skapande förmåga och ge uttryck för detta i många former som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama.

Alla mål att sträva mot förekommer inte i verksamheten

Även om verksamheten vid flertalet förskolor till stora delar är inriktad mot läroplanens mål att sträva mot finns det brister i kvaliteten i detta arbete. Fastän flera av målen kan identifieras i verksamheten är den samlade bilden att mål att sträva mot inte alltid är en medveten utgångspunkt i verksamhetens utformning. Skolinspektionen vill betona betydelsen av att läroplanen finns med som utgångspunkt i all planering av förskolans verksamhet. Förskolorna behöver synliggöra, diskutera och analysera samtliga mål att sträva mot samt förvissa sig om att barnen ges möjlighet att utveckla alla de förmågor som uttrycks i läroplanens avsnitt om utveckling och lärande.

Läroplanen lägger stor vikt vid språk och kommunikation och betonar att språk, lärande och identitetsutveckling hänger samman. Vid en majoritet av de granskade förskolorna sker samtal och kommunikation ständigt, såväl mellan barn och vuxna som mellan barn och barn. Pedagogerna för samtal med öppna frågor och inte bara ja/nej-frågor. Pedagogerna utmanar barnen och för samtalet vidare. Kommunikation sker såväl i planerad form, till exempel vid samlingar, som i lek inne och ute samt vid rutinsituationer. Bokstäver hänger på väggen, högläsning och utvecklande boksamtal sker regelbundet liksom rim, ramsor och sånger.

Det finns dock förbättringsmöjligheter vid några förskolor där barnens språkutveckling inte stimuleras tillräckligt. Dessa förskolor präglas av ett samtalsklimat mellan pedagoger och barn som mestadels rör sig om förklaringar från pedagogen och svar på barnens frågor. Barnen utmanas sällan

”... synliggöra, diskutera och analysera samtliga mål...”

i att tänka själva eller uttrycka sig mer än att svara på frågor i form av ja eller nej. Inslag eller utformning av miljön som stimulerar barnens intresse för skriftspråk är ytterst sparsamt. Pedagogerna behöver utveckla arbetet kring språk och kommunikation så att barnen ges större möjlighet att utveckla ett rikt och nyanserat språk samt utveckla intresse för skriftspråk.

Vid flertalet av de granskade förskolorna har någon eller några pedagoger gått utbildning i matematik för förskolebarn. Detta har resulterat i att pedagogerna blivit bättre på att utgå från vardagssituationer och uppmuntra barnen till ett nyfiket lärande på ett lekfullt sätt. Flera pedagoger uttrycker att det de tidigare gjorde av bara farten gör de på ett mer medvetet sätt nu. Exempelvis räkna antal tallrikar vid dukning och jämföra olika storlekar på klossar. Barnen har flera tillfällen under dagen för att utveckla sin förmåga att använda matematik i meningsfulla sammanhang. Exempelvis finns siffror uppsatta på väggarna. Vid samlingar möter barnen begrepp som tal, form och storlek genom att leta efter föremål, jämföra, mäta och känna. Vid en förskola genomfördes ett experiment för att ta reda på hur mycket vatten det blir av en liter snö. Bland leksakerna finns material som inbjuder till att sortera i storlek och antal. Pedagogerna använder matematiska begrepp i naturliga sammanhang: "Vill du ha ett halvt äpple eller en fjärdedel?". Pedagogernas förhållningssätt att i många olika sammanhang ställa frågor kring begrepp som storlek, antal och former stimulerar barnen att tänka i matematiska termer.

”...hur mycket vatten
det blir av en liter
snö?”

Vid ett fåtal förskolor har inte pedagogerna fått någon kompetensutveckling i matematik, vilket efterfrågades. Detta syns också i verksamheten. Förskolorna har sparsamt med material framme som stimulerar till matematiskt tänkande och förståelse. Pedagogerna använder visserligen matematiska begrepp genom att exempelvis räkna knappar på koftan och jämföra olika längder. Detta sker emellertid per automatik utan att pedagogerna först reflekterar över vad barnen behöver utveckla ett kunnande om. Dessa förskolor behöver utveckla innehållet i verksamheten för att kunna stimulera barns utveckling inom matematik. Dessutom behöver huvudmännen se till att pedagogerna får kompetensutveckling så att de ges möjlighet att i ökad utsträckning arbeta mot förskolans mål att sträva mot i matematik.

Kultur, delaktighet och respekt

Granskningen visar att målet att sträva mot att varje barn ska känna delaktighet i sin egen kultur och utveckla känsla och respekt för andra kulturer inte tillgodoses på samma sätt som övriga mål. Över hälften av de granskade förskolorna menar att det inte är så vanligt förekommande med en medveten planering utifrån detta mål. Pedagogerna uppger att en orsak kan vara att de inte riktigt vet vad målet betyder. Några pedagoger menar att detta mål ingår i den dagliga verksamheten utan att de särskilt behöver planera för det. Som exempel nämns traditioner som midsommar- och julfirande. Att se så snävt på detta mål är inte godtagbart. Förskolorna behöver således ytterligare tolka vad som kan innefattas i detta mål.

Ett annat av läroplanens mål som ofta är eftersatt är modersmålsstöd. På nästan hälften av förskolorna saknas ett medvetet och aktivt arbete för att barn med annat modersmål än svenska ska få möjlighet att utveckla såväl sin kulturella identitet som sin förmåga att kommunicera på sitt modersmål. Många pedagoger uttrycker en stor osäkerhet över vad detta mål innebär och vad som förväntas av dem. Vad finns det exempelvis för skillnader och

likheter mellan modersmålsundervisning i skolan och modersmålsstöd i förskolan, är frågor som ställs.

Vidare kan konstateras att en fjärdedel av förskolorna också behöver förbättra arbetet med att utveckla barnens förståelse för enkla naturvetenskapliga fenomen. Det är enligt många pedagoger ett område som är eftersatt. Pedagogerna behöver öka sin kunskap och förmåga att sätta ord på vad barnen lär sig när de gör experiment inom exempelvis temat vatten.

Naturen och naturupplevelser har alltid haft en plats i förskolans verksamhet. Ett gott exempel är Frinnaryds förskola i Aneby kommun. Förskolan har en uteprofil som tydligt visar sig i pedagogernas sätt att tänka och planera verksamheten. Naturvetenskap får stort utrymme i förskolans dagliga verksamhet. Förskolan lär barnen att på olika sätt vara måna om miljön och utveckla förståelse för sin egen delaktighet i naturens kretslopp och sitt kunskande om växter och djur. Detta görs både naturligt ute i naturen men också genom exempelvis sopsortering och kompostering, i leken samt i planerade eller spontana diskussioner med barnen. Temaarbeten knyts till naturen och man tillbringar så mycket tid som möjligt på gården eller i skogen där man leker, har samlingar och måltider.

Många förskolor arbetar tematiskt och väver på så sätt in flera mål att sträva mot. Ett bra exempel på tematiskt arbete där flera mål att sträva mot vävs in är Kvarngränds förskola i Halmstads kommun. Förskolan arbetar tematiskt med ett återkommande tema; All världens sagor. Idén till temat föddes för cirka fem år sen när ett barn ställde en fråga: "Finns det sagor i andra länder." Detta blev utgångspunkten för ett gediget tematiskt arbete. Förskolan "reser runt i världen", en världsdela per år, och letar sagor som blir utgångspunkten för vilket innehåll och vilka mål som kommer att ingå, hela tiden med barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter som grund. Barnens frågor samlas ihop, läggs in i planeringen och bearbetas systematiskt och noggrant tills barnen känner sig nöjda med svaren. Inför varje

"Finns det sagor i andra länder?"

tema görs en grovplanering i form av en tankekarta där målen i läroplanen, innehåll, aktiviteter och metoder finns med. Temat syftar till att främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet och finns med under hela dagen och inte bara på vissa givna tider/samlingar. I temat ingår exempelvis att lyssna på sagor från olika världsdelar, använda ramsor och sånger, prova på musik, dans och mat från olika världsdelar, spela teater, bjuda in gäster och göra studiebesök. På detta sätt utvecklar barnen språkliga och skapande förmågor samt utvecklar känsla och respekt för andra kulturer.

5.3 | Förskolornas rädsla för att dokumentera blir ett hinder för utvärdering

Enligt Skolverkets Allmänna råd är det angeläget att kommuner och förskolor har system för uppföljning och utvärdering av måluppfyllelse och kvalitet för att veta om och hur verksamheten uppfyller de nationella bestämmelserna i skollag och läroplan. Därefter måste en bedömning göras och ställning tas till vilka åtgärder som behövs för att förbättra kvaliteten i förskolan.⁴

Den samlade bilden av barnens utveckling är också avgörande för att kunna utveckla förskolans verksamhet. Det är därför viktigt att följa hur varje

⁴ Skolverkets Allmänna råd och kommentarer Kvalitet i förskolan 2005

barns utveckling och lärande sker och hur förskolan kan bidra till detta. I detta sammanhang bör poängteras att en sådan uppföljning inte får göras i syfte att värdera eller "betygssätta" det enskilda barnets prestationer. Det får endast göras i syfte att skaffa den information som är nödvändig för att utveckla verksamheten och för att stödja barnet i dess utveckling.⁵

Syftet med det kvalitetsarbete som genomförs i förskolan handlar ytterst om att identifiera vilka förutsättningar som är nödvändiga för arbetet mot de nationella målen. Det handlar om att utveckla bättre arbetsprocesser, att mer effektivt kunna bedöma resultat och måluppfyllelse samt att upptäcka vilka åtgärder som behöver vidtas för att förbättra kvaliteten.

Det är viktigt att pedagogerna inhämtar kunskap om det enskilda barnets utveckling i förhållande till läroplansmålen. Genom den kunskapen kan pedagogerna möta det enskilda barnets behov och utifrån denna kunskap förändra och utveckla innehållet i den pedagogiska verksamheten. För att kunna uttala sig om måluppfyllelse måste pedagogerna observera och dokumentera enskilda barns förståelse för ett område innan en lärande aktivitet inleds. Bara då kan man i efterhand göra motsvarande bedömning och göra uttalanden om vad barnen lärt sig.⁶

Skolinspektionen vill betona att syftet med att följa varje barns utveckling och lärande är att fånga verksamhetens kvalitet. Det är verksamhetens kvalitet som ska dokumenteras, följas upp och utvärderas. I dokumentationer och utvärderingar ska barnens utveckling och lärande kontinuerligt relateras till de förutsättningar verksamheten erbjuder för lärande.

”... syftet med att följa varje barns utveckling och lärande är att fånga verksamhetens kvalitet.”

Uppföljning av enskilda barns utveckling och lärande

Granskningen visar att det finns en medvetenhet hos pedagogerna och förskolecheferna om vikten av att följa upp vad barn lär sig, samtidigt som det finns en stor osäkerhet kring hur det ska gå till. Hur vet man att barnen lärt sig något av den verksamhet som bedrivs och hur får man ner detta på papper, är frågor som pedagogerna ställer sig. Barnens utveckling och lärande följs i huvudsak upp genom observationer av och samtal med barnen, daglig kontakt med föräldrarna och utvecklingssamtal som erbjuds varje termin. Inför utvecklingssamtalen observerar pedagogerna barnen och samtalar kring enskilda barn.

Flertalet förskolor har inte något bra system för att dokumentera enskilda barns utveckling och lärande och det råder stor osäkerhet över hur man ska skriva utan att det blir en bedömning av barnen. Denna osäkerhet leder till att det sker undermålig eller ingen dokumentation av det enskilda barnets lärande. Det leder i sin tur till att det blir svårt för pedagogerna att utvärdera verksamheten och veta vad barnen verkligen lärt sig. Inför utvecklingssamtalen använder förskolorna anteckningar mer som stöd för minnet än något som kan användas för att följa upp det enskilda barnet. Trots detta menar många pedagoger att de, genom att vara tillsammans med barnen i lek och aktiviteter, kan följa upp enskilda barns kunnande och att de vet var barnen befinner sig i sin utveckling och sitt lärande utan att dokumentera. Samtidigt beskriver de svårigheterna med att följa upp barnens kunnande eftersom de

⁵ Skolinspektionens beslut Dnr 41-SV2008.1127

⁶ Pramling Samuelsson, I. och Sheridan, S. (2009) Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet. Stockholm: Liber

inte har någon systematik för hur de ska dokumentera och analysera verksamheten.

Uppföljning och utvärdering av verksamheten

Förskolornas kvalitetsarbete handlar ofta om värdegrund och aktiviteter genomförande, inte lärande. Lärandet tas istället för givet utan dokumentation eller analys av vad barnen lärt sig. Utvärdering med barnen handlar ofta om de har haft roligt under aktiviteterna. Pedagogerna fokuserar på vad barnen gjort och sällan görs jämförelser mot läroplanens mål att sträva mot. De flesta pedagoger har god kännedom om de nationella målen, men de är osäkra på hur de ska använda dessa i kvalitetsarbetet och hur de ska sätta egna mål och sedan använda dessa i verksamheten.

Granskningen visar att flertalet pedagoger sällan utgår från en värdering och analys av vilka mål att sträva mot som behöver prioriteras under den kommande perioden. Kopplingen till målen sker istället i efterhand, pedagogerna konstaterar vilka mål som funnits med i verksamheten under föregående period. Detta är inte godtagbart. För att barnen ska ges möjlighet att utveckla alla de förmågor som uttrycks i läroplanens mål att sträva mot måste pedagogerna värdera och analysera verksamheten utifrån samtliga mål att sträva mot. Det räcker inte med att, i efterhand, konstatera vilka mål man arbetat med.

I samband med den årliga kvalitetsredovisningen utvärderas förskolornas arbete mot läroplanens mål. Granskningen visar att kvalitetsredovisningarna alltför svagt anknyter till de nationella målen. De beskriver i varierande grad vilka insatser som gjorts för att nå målen, resultat och måluppfyllelse samt åtgärder för utveckling. Någon analys av resultaten framkommer ytterst sällan. Det finns heller ingen samlad, dokumenterad bild av barnens utveckling och lärande relaterad till läroplanen. Det är också endast ett fåtal av läroplanens mål att sträva mot som skrivs fram i kvalitetsredovisningarna.

Ett bra exempel på hur man kan gå till väga för att säkerställa att alla mål att sträva mot blir berörda i kvalitetsarbetet finns vid Lillskogens förskola i Pajala kommun. Där upptäckte förskolechefen att det fanns flera mål att sträva mot som aldrig belystes i kvalitetsarbetet. Med anledning av detta valde då förskolechefen att vid den senaste utvärderingsdagen fokusera på läroplanens mål att sträva mot inom avsnittet "Utveckling och lärande". Pedagogerna gick tillsammans med förskolechefen igenom samtliga 16 mål, gjorde en gemensam tolkning av dem, reflekterade över vad och hur de gjorde för att nå dem. Detta resulterade i att pedagogerna upptäckte att det fanns mål som behövdes lyftas och förstärkas inför hösten.

”... barnen ska ges möjlighet att utveckla alla de förmågor som uttrycks i läroplanens mål.”

Det är få förskolor i granskningen som regelbundet, exempelvis varje månad, utvärderar sin verksamhet. De flesta har en eller två utvärderingsdagar per år där detta ska ske. Det finns dock undantag.

Vid Kvarngränds förskola i Halmstads kommun hålls kvalitetsarbetet levande genom att mål, planering, utveckling och utvärdering går hand i hand. Detta är i överensstämmelse med såväl forskning som Skolverkets Allmänna råd som uttrycker att det är viktigt att dokumentations- och reflektionsarbetet ses som en del i det dagliga arbetet tillsammans med barnen och inte något som ligger vid sidan av.

Kvarngränds förskola gör årligen en analys av förra årets arbete för att se vilka behov som finns, inom vilka områden barngruppen behöver stimulans

och hur de kan använda temat som utgångspunkt. Utifrån resultaten av analysen, barnens intressen och kommunens prioriterade målområden utarbetas en pedagogisk planering som också innehåller analys av verksamhetens måloppfyllelse. Pedagogerna gör en terminsplanering, utifrån den utarbetas veckoplaneringar och ett fokusområde väljs för delmål och dokumentation.

Förskolechefens pedagogiska ledarskap

För att ett medvetet uppföljningsarbete ska fungera behövs ett pedagogiskt ledarskap. Enligt Skolverkets lägesbedömning av förskolan för år 2008 har det pedagogiska ansvaret idag allt oftare delegerats från förskolechefer till pedagogerna inom förskolan. Orsaken till detta är, enligt Skolverket, förskolechefernas utökade ansvar och arbetsuppgifter, vilket gör att utrymmet att ägna sig åt pedagogisk ledning begränsats.⁷

I Skolverkets Allmänna råd, Kvalitet i förskolan, poängteras den pedagogiska ledningen som en viktig faktor för förskolans kvalitet. Goda kunskaper om förskolepedagogik krävs samt att ha möjlighet att följa det dagliga arbetet i förskolan.

I de granskade kommunerna ansvarar de flesta förskolechefer för rektorsområden som omfattar både förskola, grundskola och skolbarnsomsorg. Granskningen visar att det varierar hur väl förtrogna förskolecheferna är med sina förskoleverksamheter. Det saknas ofta en tydlig pedagogisk ledning på flertalet av förskolorna. Förskolecheferna uppger att tiden inte räcker till för att vara delaktiga i verksamheterna och för att bedriva pedagogiskt ledarskap i den utsträckning de önskar. Skolinspektionen kan inte bedöma relevansen i detta påstående, men vill framhålla att det är huvudmännens ansvar att se till att förskolecheferna klarar sitt uppdrag.

5.4 | Avslutande diskussion

Den övergripande slutsatsen av denna kvalitetsgranskning är att majoriteten av de granskade förskolorna inte klarar sitt pedagogiska uppdrag fullt ut. Pedagogerna arbetar ambitiöst för att förverkliga förskolans uppdrag men vissa delar av läroplanen hamnar ofta i skymundan.

Den svenska förskolan har under åren genomgått ett flertal förändringar. Redan i mitten av 1800-talet startade de första barnkrubborna vilka organiserades av den tidens fattigvård för att utjämna klassklyftorna. Därefter öppnade barnträdgårdarna som skulle ge barnen stimulans samtidigt som mödrarna skulle ges utrymme för egna aktiviteter. Så småningom kom "barnstugeutredningen" (1968- 1972), vilken förordade barnomsorg som skulle förena tillsynsbehov och god pedagogisk verksamhet. Detta ledde till en omfattande expansion av barnomsorgen från 1970-talet.⁸ I takt med att behovet av platser för barntillsyn tillgodosågs riktades fokus alltmer mot barns lärande och utveckling.

År 1998 var en milstolpe. Då fick förskolan en egen läroplan. Läroplanen understryker att förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande samt erbjuda en god pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet.

Granskningen visar emellertid att det ibland råder ett för ensidigt fokus på omsorg och fostran på förskolorna. Kärnan i förskolans pedagogiska upp-

⁷ Skolverket (2008) Skolverkets lägesbedömning 2008. Rapport 324. Stockholm: Skolverket

⁸ Ekström, K. (2007). Förskolans pedagogiska praktik – ett verksamhetsperspektiv. Umeå: Umeå universitet.

drag är att den ska ge alla barn de förutsättningar de behöver senare i livet. När inte lärandet ges tillräckligt utrymme i den dagliga verksamheten kan det lätt leda till att barnen ges sämre förutsättningar inför skolstarten. Enligt många forskare är förskolan en avgörande resurs framför allt för barn från familjer i mer utsatta områden. Det innebär att den grund som läggs i en bra förskola i många fall kan kompensera för en del av de negativa effekter som boendesegregering och skolsegregering åstadkommer senare i livet. Det är således viktigt att förskolan, genom att balansera omsorg och lärande, ger barnen en god grund inför den fortsatta kunskapsutvecklingen i skolan samt en bra start i det livslånga lärandet.

”.. förskolan är en avgörande resurs ...”

Man kan fråga sig varför lärandet inte alltid ingår som en självklar och likvärdig del i verksamheten? En förklaring kan vara förskolans historia och ursprungliga funktion som möjliggörare av kvinnors förvärvsarbete. I början fungerade förskolan som en ersättning för hemmet där tillsyn och fostran stod i fokus. Därefter har barns lärande tillskrivits allt större betydelse och dagens förskola fungerar snarare som ett komplement till hemmet.

Förskolans ursprungliga roll bidrog till utvecklingen av en stark omsorgskultur som i alltför hög utsträckning fortfarande lever kvar. Detta kan vara en anledning till att inte alla pedagoger har tagit till sig de mål som handlar om lärande i lika hög grad som de mål som handlar om barns sociala fostran och färdighetsträning. Denna bild bekräftas i en avhandling av Ekström. Han har funnit att det förekommer påtagliga skillnader i hur tydligt omsorg respektive lärande betonas hos pedagogerna. Vissa pedagoger beskriver den sociala fostran som det viktiga.⁹ Självklart ska omsorgskulturen finnas kvar men den behöver kompletteras med en förtydligad och förstärkt pedagogisk kultur.

För att förskolan ska kunna ge barnen bästa tänkbara förutsättningar inför det fortsatta livet krävs dels att pedagogerna aktivt arbetar mot hela det spektrum av mål som tillsammans bildar en genomtänkt helhet i läroplanen, dels att pedagogerna vet att detta arbete ger resultat. För att veta hur verksamheten når bäst resultat krävs en dokumentation som kan bilda underlag för en analys av vilka metoder och aktiviteter som fungerar tillfredsställande.

Det går inte att nog understryka hur viktigt det är att alla mål att sträva mot får utrymme i förskolans verksamhet. Att börja i förskolan innebär att ta ett första kliv in i utbildningssystemet. Läroplanens mål bildar tillsammans en välgrundad helhet som anger vad och hur barnen ska utvecklas i sitt lärande. Målen är grundade på kunskap och erfarenhet om barns utveckling samt olika sätt att lära. När pedagoger väljer, medvetet eller omedvetet, att plocka bort vissa mål riskerar helheten att gå förlorad. Detta kan innebära att alla barn inte får samma chanser i skolan.

En trolig förklaring till att målen inom språk och kommunikation samt matematik genomsyrar stora delar av verksamheten är det fokus i samhället som funnits i många år kring språk- och matematikutveckling. Detta fokus blev bland annat tydligt i den treämneshöjningen (svenska, matematik och engelska) som växte fram i grundskolan under senare delen av 1990-talet och framåt. Forskning¹⁰ visar att det finns ett starkt samband mellan att börja lära sig i förskolan och att ha goda kunskaper efter grundskolan. Skolverket anordnar fortbildning genom Förskolelyftet¹¹ som framförallt inriktar sig mot

⁹ Ekström, K. (2007) Förskolans pedagogiska praktik – ett verksamhetsperspektiv. Umeå: Umeå universitet.

¹⁰ Schweinhart m.fl., (2004), Kees Taylor, K., Gibbs, A. och Slate, J. (2000), Howes, C. et al (2007)

¹¹ Regeringens satsning på att under 2009-2011 fortbilda personal i förskolan.

att öka pedagogernas kompetens i att pedagogiskt kunna stödja och stimulera barns språkliga och matematiska utveckling. Detta innebär att många kommuner genomför stora kompetensinsatser inom dessa områden. Sammantaget kan denna ensidiga fokusering och satsning på barns språkliga och matematiska utveckling innebära att andra mål hamnar i skymundan.

För att säkerställa att verksamheten fungerar väl är det viktigt att ha ett bra kvalitetsarbete. Granskningen visar att det finns ett stort behov av förbättringsåtgärder inom detta område. Förskolorna måste bli bättre på att dokumentera och följa varje barns utveckling. Förskolorna behöver också förbättra sitt arbete med att följa upp och utvärdera verksamheten i förhållande till läroplanens mål att sträva mot.

Många pedagoger oroar sig för att dokumentationen ska leda till betygslänkande bedömningar av barnen och ett fokus på att testa barnens olika färdigheter, exempelvis hur många gånger man kan hoppa på ett ben. För att motverka denna oro hos pedagogerna behövs bland annat kompetensutveckling så att rädslan för dokumentation inte blir ett hinder i arbetet med att utveckla verksamheten och stödja varje barns utveckling.

”... många kommuner genomför stora kompetensinsatser ...”

När man beaktar resultaten i denna granskning är det uppenbart att det finns behov av att klargöra och framhålla olika delar av läroplanen. Detta går helt i linje med den reviderade läroplanens intentioner. Den reviderade läroplanen träder i kraft den 1 juli 2011. Regeringens intentioner är att förstärka förskolans pedagogiska uppdrag. I den reviderade läroplanen har målen blivit fler och ändrat karaktär. Det är i avsnitt 2.2, ”Utveckling och lärande” som de förtydligande och nya målen har placerats. Det handlar främst om kompletteringar av mål och riktlinjer när det gäller barns språkliga och kommunikativa utveckling, barns matematiska utveckling samt naturvetenskap och teknik. Målen handlar om att varje barn ska få möjlighet att utveckla olika förmågor och intressen i en verksamhet som bidrar till att barns förståelse för sig själva och sin omvärld ökar. Det har även tillkommit ett nytt kapitel om uppföljning, utvärdering och utveckling där vikten av dokumentation och kunskap om varje barns erfarenheter och kunnande lyfts fram.¹²

Sammantaget visar granskningen att det finns några faktorer som har avgörande betydelse för att förskolorna ska klara sitt pedagogiska uppdrag, nämligen pedagogernas förtrogenhet med målen samt deras förmåga att skapa en tydlig koppling mellan verksamhet och mål. Även förskolechefernas möjligheter till att bedriva ett pedagogiskt ledarskap är viktigt. Sist men inte minst behövs fungerande utvärderingsmetoder som leder till förbättringsåtgärder samt en god dokumentation av verksamheten.

¹² Skolverket (2010) Läroplan för förskolan Lpfö 98 (Reviderad 2010)

6 | Syfte och frågeställningar

Enligt läroplanen (Lpfö 98) ska förskolan lägga grunden för ett livslångt lärande.

Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan ska erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Av målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande framgår att den pedagogiska verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. För att förskolorna ska kunna säkerställa att de når läroplanens mål behöver de följa upp och utvärdera sin verksamhet.

Läroplanen för förskolan har funnits i mer än tio år och har därmed varit i bruk under lång tid. Generellt har läroplanen fått genomslag i verksamheten.¹³ All personal har dock inte tagit till sig de mål som handlar om barnens lärande utan prioriterar omsorg.¹⁴ Det är också vanligt förekommande att förskolorna inte kan visa på i vilken utsträckning målen förverkligats och vilka åtgärder som ska vidtas för ökad måluppfyllelse.¹⁵

Syftet med denna granskning är att granska hur förskolorna arbetar med att ge barn förutsättningar att utvecklas i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande. Granskningen ska undersöka hur huvudmän, förskolechefer och pedagoger tar sitt ansvar vad gäller att säkerställa att läroplanens mål avseende utveckling och lärande uppfylls. Granskningen ska resultera i att de brister som påtalas av Skolinspektionen, genom beslut, ska åtgärdas av förskolorna. Åtgärderna ska därefter följas upp av Skolinspektionen.

¹³ Skolverket (2008) Tio år efter förskolereformen. Rapport 318

¹⁴ Ekström, K. (2007). Förskolans pedagogiska praktik – ett verksamhetsperspektiv. Umeå: Umeå universitet.

¹⁵ Pramling Samuelsson, I. och Sheridan, S. (2009) Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet. Stockholm: Liber.

Kvalitetsgranskningen har utgått från två centrala frågeställningar:

- Arbetar förskolan systematiskt med att stimulera och följa barns utveckling i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande?
- Använder förskolorna resultatet av sitt kvalitetsarbete till att förbättra och utveckla verksamheten?

Dessa frågeställningar har utmynnat i följande tre granskningsområden.

Förutsättningar

Här beskriver granskningen huruvida förskolechefen och pedagogerna har de kunskaper som är nödvändiga för att bedriva en god pedagogisk verksamhet. Granskningen behandlar också om pedagogerna ges tillgång till kompetensutveckling. Vidare ges en beskrivning av kommunens kvalitetsarbete.

Stimulering av barns utveckling och lärande

Här har granskningen fokus på hur förskolans arbete med att stimulera barns utveckling i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande fungerar.

Kvalitetsarbete

Här har granskningen fokus på hur personalens arbete med att följa och bedöma enskilda barns utveckling i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande fungerar. Granskningen behandlar också förskolans arbete med uppföljning och utvärdering av verksamheten i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande. Vidare granskas om förskolan använder resultaten till att förbättra och utveckla verksamheten.

7 | Metod och genomförande

Granskningen gjordes i 16 kommunala förskolor under hösten 2010 av fyra regionala avdelningar inom Skolinspektionen (se bilaga 1).

Huvudman och förskolechef för varje granskad förskola har ombetts att skicka in dokument som är relevanta för kvalitetsgranskningen (se bilaga 2). Inför besöken har inspektörerna studerat och analyserat dokumenten med utgångspunkt i frågor som direkt anknyter till innehållet i kvalitetsgranskningen. Huvudman och förskolechef har även ombetts fylla i varsin verksamhetsbeskrivning där de beskrivit sin verksamhet avseende mål att sträva mot samt kvalitetsarbete (se bilaga 3). Syftet var att få en bild av hur förskolan själv ser på sin verksamhet och även få underlag för att kunna ställa relevanta frågor vid intervjuer.

Varje förskola har granskats av två inspektörer som besökt förskolan under två dagar. Frågor har ställts till förskolechef och pedagoger. Granskningen har även innefattat iakttagelser, observationer och informella samtal vid besöken.

De metoder som valts för insamling av data i detta projekt är dokumentanalys, verksamhetsbeskrivningar, verksamhetsbesök med intervjuer samt observationer av den pedagogiska verksamheten.

Som stöd och utgångspunkt för analysen av respektive förskolas verksamhet har inspektörerna använt gemensamma arbetsverktyg. Dessa arbetsverktyg har dels bestått av framtagna intervju- och observationsguider, dels av ett underlag med bedömningspunkter som varje inspektör haft som utgångspunkt för sina bedömningar av förskolornas kvalitet. Detta underlag innehåller relevant författningsstöd för projektets syfte och frågeställningar (se bilaga 4).

Granskningens urval av kommuner och förskolor har gjorts i samråd med Skolinspektionens analys- och statistikenhet, där kriterierna för urvalet varit:

- besöka förskolor hos huvudmän som inte är föremål för regelbunden tillsyn eller annat kvalitetsgranskningsprojekt 2010,
- åtta slumpmässigt utvalda kommuner fördelade geografiskt efter deltagande inspektionsavdelningar,
- inom kommunerna slumpmässigt urval av förskolor med två eller fler avdelningar.

8 | Referenser

Bennett, J. (2008)	The pedagogical task of the pre-school. How to improve quality, with a focus on more targeted goals and quality control. Paper till nordiskt förskoleseminarium: The pedagogical task of the pre-school – do we need more targeted goals and quality control, Stockholm den 6 juni 2008.
Broman, I. och Persson, S. (2010)	Perspektiv på barndom och barns lärande.
Comber, B. & Simpson, A. (2001)	Negotiating Critical Literacies in Classrooms. Mahwah, New York: L Erlbaum Associates.
Ekström, Kenneth. (2007)	Förskolans pedagogiska praktik – ett verksamhetsperspektiv. Umeå: Umeå universitet.
Henckel, B. (1990)	Förskollärare i tanke och handling. En studie i kring begreppen arbete, lek och inläring. (Akademiska avhandlingar vid Pedagogiska institutionen, 27). Umeå: Pedagogiska institutionen.
Howes, C. (2007)	Childs development
Johansson, Eva. (2003)	Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan. (Forskning i fokus, 6). Stockholm: Skolverket.
Kees Taylor, K., Gibbs, A. och Slate, J. (2000)	Research in early childhood Preschool attendance and kindergarten readiness.
Neuman, Michelle J. (2005)	Governance of early childhood education and care: recent developments in OECD countries. Early Years.
Noddings, N. (2005)	Caring in education. In The encyclopedia of informal education.
OECD (2001)	Starting Strong. Early Childhood Education and Care. Paris: OECD;
OECD (2006)	Starting Strong II. Early Childhood Education and Care.
Pramling Samuelsson, Inger och Sheridan, Sonja. (2009)	Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet. Stockholm: Liber

Proposition 1984/85:209	Förskola för alla barn. Stockholm, Socialdepartementet
Proposition 1995/96	Vissa skolfrågor m.m.
Sheridan, S. (2001)	Pedagogical Quality in Preschool: An issue of perspectives. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
Sheridan, S. (2001)	Quality evaluation and quality enhancement in preschool: A model of competence development. Early Child Development and Care.
Shonkoff & Phillips (2000)	From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development
Schweinhart m.fl. (2004)	Lifetime Effects: The High/Scope Perry Preschool Study Through age 40. Ypsilanti, MI: High/Scope Educational Research Foundation.
SKOLFS (2006)	Läroplan för förskolan.
Skollagen (1985:1100)	
Skolverket (2002)	Utvärdering i förskolan – frågor och exempel.
Skolverket (2003)	Gruppstorlekar och personaltätthet i förskola, förskoleklass och fritidshem
Skolverket (2005)	Allmänna råd och kommentarer – Kvalitet i förskolan. Stockholm: Skolverket.
Skolverket (2007)	Skolverkets utbildningsinspektion – en sammanfattning av resultat och erfarenheter av inspektionen under tre år. Stockholm: Skolverket.
Skolverket (2008)	Skolverkets lägesbedömning 2008. Rapport 324. Stockholm: Skolverket.
Skolverket (2008)	Tio år efter förskolereformen. Nationell utvärdering av förskolan. Rapport 318. Stockholm: Skolverket.
Skolverket (2010)	Läroplan för förskolan Lpfö 98 (reviderad 2010)
SOU 1997:157	Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg- och Skolakommittén.

9 | Bilagor

1. Granskade förskolor
2. Dokumentinsamling
3. Enkät: Verksamhetsbeskrivning avseende förskolans pedagogiska uppdrag
4. Bedömningspunkter

Bilaga 1

Kommuner och förskolor

Kommun	Förskola
Aneby	Frinnaryds förskola Blåklintens förskola
Arboga	Junibäckens förskola Biets förskola
Halmstad	Frennarps förskola Kvarngränds förskola
Lidköping	Vinninga förskola Tallkottens förskola
Orsa	Förskolan Berget Trimsarvets förskola
Pajala	Snickarens förskola Lillskogens förskola
Tibro	Ängens förskola Tuvans förskola
Vindeln	Solbäckens förskola Grankottens förskola

Förskolans pedagogiska uppdrag

Dokument som underlag för kvalitetsgranskning i XX kommun

Som en inledande del i granskningen önskar de ansvariga **undervisningsråden/utredarna** ta del av följande dokument i den mån de finns upprättade i kommunen/förskolan.

Dokumenterna ska vara Skolinspektionen tillhanda senast den **15 augusti 2010**, via e-post eller som papperskopia. Handlingarna bör numreras enligt nedanstående.

Dokument om kommunens verksamhet

1. Kommunens verksamhetsbeskrivning enligt bilaga
2. Kommunens två senaste kvalitetsredovisningar
3. Dokument rörande övergripande mål och planering för förskoleverksamheten

Dokument från varje utvald förskola

1. Förskolans verksamhetsbeskrivning enligt bilaga
2. Förskolans två senaste kvalitetsredovisningar
3. Förteckning över förskolans personal med angivande av utbildning, yrkeserfarenhet och tjänstgöringsgrad
4. Exempel på genomförda utvärderingar och sammanställningar av förskolans pedagogiska verksamhet

Skickas till: Skolinspektionen, **postadress** (e-post: xxx@Skolinspektionen.se)

Bilaga 3

Verksamhetsbeskrivning avseende förskolans pedagogiska uppdrag.

Denna verksamhetsbeskrivning kommer att användas som underlag inför Skolinspektionens besök i er kommun. För Skolinspektionen är det värdefullt att innan besöket ta del av kommunens egen beskrivning av sina verksamheter.

Verksamhetsbeskrivningen innehåller ett inledande avsnitt med faktauppgifter, resterande del innehåller frågor som i huvudsak ska besvaras beskrivande. Dessa frågor tar sin utgångspunkt i förutsättningar för barnen att nå nationella strävansmål som finns uttryckta i läroplanen och i övriga skolförfattningar.

För att beskrivningarna ska spegla kommunen så väl som möjligt är det viktigt att dokumentet bearbetas och fylls i av förvaltningschefen i samverkan med övrig berörd personal. Finns olika uppfattningar i någon eller några frågor kan detta redovisas som kommentarer.

1. Beskriv hur förskoleverksamheten är organiserad i kommunen och hur ledningsfunktionen ser ut?
2. Vilka insatser, på kommunnivå, har riktats särskilt mot förskoleverksamheten de senaste två åren?
3. Ange anledningen till att just dessa insatser valts.
4. Beskriv kommunens kvalitetsarbete avseende förskoleverksamheten, för att nå läroplanens mål i avsnitt 2.2 Utveckling och lärande?

Verksamhetsbedömningen har fyllts i samverkan med följande personal (ange personalkategorier):

Förvaltningschefens underskrift:

Verksamhetsbeskrivning avseende förskolans pedagogiska uppdrag.

Denna verksamhetsbeskrivning kommer att användas som underlag inför Skolinspektionens besök på er förskola. För Skolinspektionen är det värdefullt att innan förskolebesöket ta del av förskolans egen beskrivning av verksamheten.

Verksamhetsbeskrivningen innehåller ett inledande avsnitt med faktauppgifter, resterande del innehåller frågor som i huvudsak ska besvaras beskrivande. Dessa frågor tar sin utgångspunkt i förutsättningar för barnen att nå nationella strävansmål som finns uttryckta i läroplanen och i övriga skolförfattningar.

För att beskrivningarna ska spegla förskolan så väl som möjligt är det viktigt att dokumentet bearbetas och fylls i av förskolechefen i samverkan med personal på förskolan. Finns olika uppfattningar i någon eller några frågor kan detta redovisas som kommentarer.

1. Antal avdelningar?
2. Åldersblandade eller åldersindelade avdelningar?
3. Antal inskrivna barn per avdelning?
 - därav antal barn 1 – 3 år
 - därav antal barn 4 – 5 år
 - därav barn med annat modersmål än svenska
4. Beskriv på vilka huvudsakliga sätt ni stimulerar barnens utveckling i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande?
(Besvaras av den utvalda avdelningens personal, max en sida)
5. Hur följer ni barnens utveckling och lärande relaterat till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande?
(Besvaras av den utvalda avdelningens personal, max en sida)
6. Hur följer ni upp och utvärderar er verksamhet?
(Besvaras av förskolechefen, max en sida)
7. Hur tar ni tillvara resultaten och omsätter dessa i åtgärder för att förbättra och utveckla verksamheten?
(Besvaras av förskolechefen, max en sida)

Verksamhetsbedömningen har besvarats i samverkan med följande personal på förskolan (ange personalkategorier):

Förskolechefens underskrift:

Bilaga 4

Bedömningspunkter

1 Förutsättningar (Beskrivning)

Kvalitetsgranskningen beskriver inom detta område huruvida förskolechefen och personalen har de kunskaper som är nödvändiga för att bedriva en god pedagogisk verksamhet. Granskningen behandlar också om personalen ges tillgång till kompetensutveckling. Vidare ges en beskrivning av kommunens kvalitetsarbete.

Beskrivningspunkter

- 1.1 **Kommunen ser till att förskolan arbetar utifrån de nationella målen**
- 1.2 **Förskolechefen har förutsättningar att bedriva ett pedagogiskt ledarskap i förskolan**
- 1.3 **Pedagogerna har sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses**
- 1.4 **Pedagogerna och förskolechefen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna genomföra sina arbetsuppgifter**
- 1.5 **Kommunen följer upp och utvärderar verksamheten**
- 1.6 **Kommunen använder resultaten till att utveckla och förbättra verksamheten**

2 Stimulering av barns utveckling och lärande

Kvalitetsgranskningen granskar inom detta område hur förskolans arbete med att stimulera barns utveckling i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande fungerar.

Bedömningspunkter

- 2.1 Förskolan präglas av en god pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet**
- 2.2 Verksamheten stimulerar och utmanar barnens utveckling och lärande inom alla strävansmål**
- 2.3 Miljön är öppen, innehållsrik och inbjudande**
- 2.4 Verksamheten främjar leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet**
- 2.5 Verksamheten utgår från barnens erfarenheter, behov och åsikter**

3 Kvalitetsarbete

Kvalitetsgranskningen granskar inom detta område hur pedagogernas arbete med att följa och bedöma enskilda barns utveckling i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande fungerar. Kvalitetsgranskningen granskar också förskolans arbete med uppföljning och utvärdering av verksamheten i förhållande till målen i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande. Vidare granskas om förskolan använder resultaten till att förbättra och utveckla verksamheten.

Bedömningspunkter

- 3.1 Pedagogerna följer enskilda barns utveckling och lärande**
- 3.2 Pedagogerna dokumenterar enskilda barns utveckling och lärande**
- 3.3 Pedagogerna följer upp enskilda barns förändrade kunnande**
- 3.4 Förskolan följer upp och utvärderar verksamheten avseende strävansmålen i avsnitt 2.2**
- 3.5 Förskolan använder resultaten till att utveckla och förbättra verksamheten**

Stöd för bedömningspunkter

1 Förutsättning

Inga bedömningar görs, endast en beskrivande text i detta avsnitt.

2 Stimulering av barns utveckling och lärande

Skollagen 2 a kap 3 §

Förskoleverksamhetens uppgift är att genom pedagogisk verksamhet erbjuda barn fostran och omvårdnad. Skolbarnsomsorgens uppgift är att komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

För bedrivande av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg skall det finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Barngrupperna skall ha en lämplig sammansättning och storlek. Lokalerna skall vara ändamålsenliga.

Förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen skall utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

2 a kap. 6 §

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg skall tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärsarbete eller studier eller barnets eget behov.

2.1 Förskolan präglas av en god pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

1. Förskolans värdegrund och uppdrag

Förskolans uppdrag

Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten skall vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan skall erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. I samarbete med hemmen skall barnens utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar främjas. Förskolan skall vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande. Förskolans uppgift innebär att i samarbete med föräldrarna verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar.

Hänvisning till forskning

Ett bakomliggande motiv till övergången till utbildningssystemet och läroplanens införande var att förstärka förskolans pedagogiska uppdrag.¹ En hörnsten i förskolans uppdrag är att "erbjuda

¹ Prop. 1995/96. Vissa skolfrågor m.m.

barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet". Läroplanen bygger således på den modell som internationellt fått beteckningen *educare* och som innebär att omsorg och pedagogik förenas i förskolans verksamhet. Läroplanen företräder också en kunskapsyn där barns utveckling ses som en helhet och där olika aspekter av utvecklingen (social, emotionell, kognitiv, etc) förutsätter och förstärker varandra.² Den svenska läroplanen för förskolan faller väl in i en läroplanstradition och synsätt på barn och barns utveckling som är starkt framförallt i de nordiska länderna.³

Förskolans roll och ansvar för att göra omvärlden begriplig för barn sker under den tid i livet när deras motivation, nyfikenhet och lust att lära är som störst. För att få ett gynnsamt växande och lärande för livet krävs ett medvetet pedagogiskt förhållningssätt bland alla som arbetar i förskolan samt en kunskap om hur skolan arbetar. Skolan är mottagare av barn som är vana vid förskolans sätt att arbeta.⁴

2.2 Verksamheten stimulerar och utmanar barnens utveckling och lärande inom alla strävansmål

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

2. Mål och riktlinjer

Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den önskade kvalitetsutvecklingen i förskolan.

2.2 Utveckling och lärande

Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Den pedagogiska verksamheten skall genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter.

Förskolan skall sträva efter att varje barn

utvecklar sin identitet och känner trygghet i den,
utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära,
utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga,
känner delaktighet i sin egen kultur och utvecklar känsla och respekt för andra kulturer,
utvecklar sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar,
utvecklar sin förmåga att fungera enskilt och i grupp, att hantera konflikter och förstå rättigheter och skyldigheter samt ta ansvar för gemensamma regler,

² Bennett, J. (2008) The pedagogical task of the pre-school. How to improve quality, with a focus on more targeted goals and quality control. Paper till nordiskt förskoleseminarium: The pedagogical task of the pre-school – do we need more targeted goals and quality control, Stockholm den 6 juni 2008.

³ OECD (2001) Starting Strong. Early Childhood Education and Care. Paris: OECD; OECD

(2006) Starting Strong II. Early Childhood Education and Care. I rapporterna jämförs verksamhet för de yngre barnen i 20 OECD-länder utifrån en rad olika kvalitetskriterier. Starting Strong II finns att nå via <http://www.oecd.org/dataoecd/14/32/37425999.pdf>

⁴ SOU 1997:157. Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg- och Skolkommittén.

utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande,

tillägnar sig och nyanserar innebörden i begrepp, ser samband och upptäcker nya sätt att förstå sin omvärld,

utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar,

utvecklar sitt ord- och begreppsörråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner,

utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama,

utvecklar sin förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika material och tekniker,

utvecklar sin förmåga att upptäcka och använda matematik i meningsfulla sammanhang,

utvecklar sin förståelse för grundläggande egenskaper i begreppen tal, mätning och form samt sin förmåga att orientera sig i tid och rum,

utvecklar förståelse för sin egen delaktighet i naturens kretslopp och för enkla naturvetenskapliga fenomen, liksom sitt kunnande om växter och djur och

som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål.

Hänvisning till forskning

Förskolan skall lägga grunden till att barnen på sikt kan tillägna sig de kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver. Verksamheten i förskolan skall härvid bygga på barnens intresse, nyfikenhet och lust att lära och utgå från deras egna erfarenheter. Barnen lär främst genom egen aktivitet och i för dem vardagliga sammanhang. Lärandet skall baseras såväl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra. Barngruppen skall ses som en viktig och aktiv del i alla utvecklings- och läroprocesser.⁵

Barn genomgår så kallade kritiska faser då de är speciellt mottagliga för påverkan. Ett sådant resonemang kan leda till ståndpunkten att de yngsta barnen är kapabla att tidigt lära sig de formella färdigheter som återfinns i läroplanen och att en tidig start ger barnen ett försprång i skolan. Det finns också de som menar att en tidig start är en möjlighet för de barn som kommer från resursfattiga förhållanden.⁶

2.3 Miljön är öppen, innehållsrik och inbjudande

Författningar

Skollagen

2 a kap. 3 §

Förskoleverksamhetens uppgift är att genom pedagogisk verksamhet erbjuda barn fostran och omvårdnad. Skolbarnsomsorgens uppgift är att komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

⁵ SOU 1997:157. Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg- och Skolkommittén.

⁶ Se t.ex. Shonkoff & Phillips, (2000)

För bedrivande av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg skall det finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Barngrupperna skall ha en lämplig sammansättning och storlek. Lokalerna skall vara ändamålsenliga.

Läroplan för förskolan Lpfö 98

1. Förskolans värdegrund och uppdrag

Förskolans uppdrag

Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen.

Barnen skall få möjligheter att utveckla sin förmåga att iaktta och reflektera. Förskolan skall vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens. Barnet skall också ha möjlighet att enskilt fördjupa sig i en fråga och söka svar och lösningar.

Förskolan skall erbjuda barnen en i förhållande till deras ålder och vistelsetid väl avvägd dagsrytm och miljö. Såväl omvårdnad och omsorg som vila och andra aktiviteter skall vägas samman på ett balanserat sätt.

Barnen skall kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.

2.2 Utveckling och lärande

Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Den pedagogiska verksamheten skall genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter.

Hänvisning till forskning

Som konstateras redan i den SOU som föregick den nuvarande läroplanen har förskolans miljö en viktig betydelse. Genom att ändra i miljön förändrar man budskapet om sin pedagogik. Detta gör att såväl barn som vuxna ger miljön en annan mening och oftast handlar på ett annat sätt. För att verksamheten i förskolan skall kunna bedrivas i riktning mot läroplanens mål är det viktigt att skapa miljöer, där barnens inspireras till olika typer av verksamheter och handlingar, till utforskande och upptäckande. Det är därför angeläget att den vuxne är medveten om den pedagogiska miljöns möjligheter och betydelse för det pedagogiska arbetet i förskolan.⁷

Lokalernas storlek och beskaffenhet är två av de faktorer som tillsammans med personaltätthet, barngruppernas storlek och sammansättning, personalens kompetens, lön och arbetsmiljö, samt

⁷ SOU 1997:157. Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg- och Skolkommittén.

personalens pedagogiska förhållningssätt har betydelse för verksamhetens kvalitet. En enskild parameter kan inte lyftas ur sitt sammanhang utan alla har betydelse.⁸

2.4 Verksamheten främjar leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

1. Förskolans värdegrund och uppdrag

Förskolans uppdrag

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter.

Förskolan skall främja lärande, vilket förutsätter en aktiv diskussion i arbetslaget om innebörden i begreppen kunskap och lärande.

Barnen skall kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.

2.2 Utveckling och lärande

Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Den pedagogiska verksamheten skall genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter.

Verksamheten skall bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten. Den skall utgå ifrån barnens erfarenheter, intressen behov och åsikter. Flödet av barnens tankar och idéer skall tas till vara för att skapa mångfald i lärandet.

Hänvisning till forskning

Förskolor med hög kvalitet förbereder på ett framgångsrikt sätt barn för skolan. Man har kunnat se positiva effekter av barns förskolevistelse ända upp till vuxen ålder.⁹ Elever som varit i förskola har i studier visat sig få högre poäng på läsfärdighet, mentala funktioner och personlig utveckling än de som inte varit i förskola.¹⁰ I undersökning av barns utveckling av skolrelaterade kognitiva och sociala färdigheter i förskolor för 4-åringar har forskare funnit att barnen lyckades bättre med skolrelaterade uppgifter om de har erfarenheter av verksamhet med hög kvalitet och nära relationer mellan lärare och barn.¹¹

⁸ Skolverket (2003b). Gruppstorlekar och personaltäthet i förskola, förskoleklass och fritidshem.

⁹ Schweinhart m.fl., (2004)

¹⁰ Kees Taylor, K., Gibbs, A. och Slate, J. (2000)

¹¹ Howes, C. et al (2007)

2.5 Verksamheten utgår från barnens erfarenheter, behov och åsikter

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

1. Förskolans värdegrund och uppdrag

Saklighet och allsidighet

Förskolan skall, varhelst den anordnas, arbeta för att nå de mål som ställts upp för den pedagogiska verksamheten. Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande skall prägla arbetet i förskolan. Hänsyn skall tas till barnens olika förutsättningar och behov. Detta innebär att verksamheten inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte skall fördelas lika.

Förskolans uppdrag

Den pedagogiska verksamheten skall anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra skall få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar.

Förskolan skall ta hänsyn till att barn lever i olika livsmiljöer och att barn med de egna erfarenheterna som grund söker förstå och skapa sammanhang och mening. De vuxna skall ge barnen stöd i att utveckla tillit och självförtroende. Barnens nyfikenhet, företagsamhet och intressen skall uppmuntras och deras vilja och lust att lära skall stimuleras. I förskolans uppdrag ingår att såväl utveckla barns förmågor och barns eget kulturskapande som att överföra ett kulturarv – värden, traditioner och historia, språk och kunskaper – från en generation till nästa.

Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspekar med varandra. Verksamheten skall utgå från barnens erfarenhetsvärld, intressen, motivation och drivkraft att söka kunskaper. Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera. Med ett temainriktat arbetssätt kan barnens lärande bli mångsidigt och sammanhängande.

2.2 Utveckling och lärande

Verksamheten skall bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten. Den skall utgå ifrån barnens erfarenheter, intressen behov och åsikter. Flödet av barnens tankar och idéer skall tas till vara för att skapa mångfald i lärandet.

Skolverkets Allmänna råd om kvalitet i förskolan¹²

Barns delaktighet och inflytande

Personalen kan med stöd av kontinuerliga observationer, samtal och dokumentation av såväl enskilda barn som barngruppen ta reda på vilka intentioner, behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för. Denna information är betydelsefull för utformningen av miljön och planeringen av den pedagogiska verksamheten.

¹² Skolverkets allmänna råd är rekommendationer för hur författningar (lagar, förordning och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd måste utgå från en författning. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning. Allmänna råd ska också främja en enhetlig rättstillämpning. I normala fall bör allmänna råd följas såvida det inte går att visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

Hänvisning till forskning

Grunden för all pedagogisk aktivitet är omsorgen om barnen. Bara om pedagogerna lyssnar på vad barnen har att säga så kan de vinna deras förtroende och barnen kan därmed ta till sig den kunskap som pedagogerna vill förmedla, utifrån att de är väsentliga för dessa.¹³

Att anta ett barnperspektiv kan jämföras med läroplanernas skrivningar och den övergripande kunskap om samhälle och barns uppväxtvillkor och som innebär att på ett övergripande plan utgå ifrån barns skilda livsvillkor, erfarenheter och behov, men också att lyssna till de enskilda barnen och tolka deras uttalanden i diskursiva sammanhang. Att låta barns perspektiv få komma till uttryck jämföras vi med att låta det enskilda barnet självt få ge uttryck för sina erfarenheter, intentioner, intressen, behov och åsikter.¹⁴

3 Kvalitetsarbete

Skollagen 2 a kap 3 §

Förskoleverksamhetens uppgift är att genom pedagogisk verksamhet erbjuda barn fostran och omvårdnad. Förskoleverksamheten ska utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges den omsorg deras speciella behov kräver.

För bedrivande av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg skall det finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Barngrupperna skall ha en lämplig sammansättning och storlek. Lokalerna skall vara ändamålsenliga.

Läroplan för förskolan Lpfö 98

Läroplanen har fokus på barns allsidiga utveckling och bygger på forskning om hur barn lär och utvecklas. Vägledande principer är att verksamheten ska utgå från barnens erfarenhetsvärld och drivkraft att söka kunskaper och att barns lärande bygger på deras intresse, motivation och egna initiativ samt att de ska vara delaktiga i sitt eget lärande. När det gäller utveckling och lärande finns i läroplanen flera mål som förskolan ska sträva efter att uppnå för varje barn (strävansmål). Bland dessa finns utvecklandet av ett rikt och nyanserat talspråk och förmågan att kommunicera med andra och uttrycka tankar, att utveckla sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skiftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra ska få detta stöd utifrån sina egna behov och förutsättningar

Skolverkets Allmänna råd om kvalitet i förskolan¹⁵

Systematiskt kvalitetsarbete

Det är angeläget att kommuner och förskolor har system för uppföljning och utvärdering av måluppfyllelse och kvalitet för att veta om och hur verksamheten uppfyller de nationella

¹³ Noddings, N, (2005) Caring in education. In The encyclopedia of informal education.

¹⁴ Comber, B. & Simpson, A. (2001). Negotiating Critical Literacies in Classrooms. Mahwah, New York: L Erlbaum Associates. Och Broman, I och Persson, S (red.) (2010) Perspektiv på barndom och barns lärande.

¹⁵ Skolverkets allmänna råd är rekommendationer för hur författningar (lagar, förordning och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd måste utgå från en författning. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning. Allmänna råd ska också främja en enhetlig rättstillämpning. I normala fall bör allmänna råd följas såvida det inte går att visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

bestämmelserna i skollag och läroplan. Därefter måste en bedömning göras och ställning tas till vilka åtgärder som behövs för att förbättra kvaliteten i förskolan.

De allmänna råden utgår också från att utvärdering av måluppfyllelse görs genom att bedöma hur förskolan arbetar i relation till läroplanens mål.

3.1 Pedagogerna följer enskilda barns utveckling och lärande

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

2. Mål och riktlinjer

Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den önskade kvalitetsutvecklingen i förskolan.

Skolinspektionens beslut 41-2008:1127 (uppföljning 41-2009:3192)

Skolinspektionen har gjort följande tolkning av författningstexterna: Enligt läroplanen ska kommunen i sitt kvalitetsarbete skaffa sig tillräcklig uppfattning om det enskilda barnets utveckling och behov. Det är därför viktigt att personalen följer och observerar barnens allsidiga utveckling i förhållande till strävansmålen i Lpfö 98. Vid sådana observationer kan personalen få kunskap om i vilka situationer barnen visar intresse och motivation samt tar initiativ till att lära mer. Detta ger goda förutsättningar för att möta varje barn just i den utvecklingsfas barnet befinner sig. Sådana observationer ger också pedagoger förutsättningar att avgöra om särskilt stöd behövs för att tillgodose det enskilda barnets speciella behov. Den samlade bilden av barnens utveckling är också avgörande för att kunna utveckla förskolans verksamhet. Det är därför viktigt att följa hur varje barns utveckling och lärande sker och hur förskolan kan bidra till detta. I detta sammanhang bör poängteras att en sådan uppföljning inte får göras i syfte att värdera eller "betygsätta" det enskilda barnets prestationer. Det får endast göras i syfte att skaffa den information som är nödvändig för att utveckla verksamheten och för att stödja barnet i dess utveckling.

Hänvisning till forskning

Förskolepedagogiken genomsyras av barns intresse som fenomen. Lyckas man inte rikta barnens uppmärksamhet och intresse mot något, är det naturligtvis svårt att lära dem det man avser. Grunden för all kommunikation handlar om ömsesidighet. Om barnet och den vuxne inte lyckas etablera ett möte runt något att kommunicera kring blir fortsatt kommunikation av inget värde. Det handlar om att inom ramen för vuxnas ledarskap se till att barnen är införstådda med det som sker, och att de får stort utrymme att både påverka, medverka och ge uttryck för sina idéer – då framträder barns spontana intresse.¹⁶

3.2 Pedagogerna dokumenterar enskilda barns utveckling och lärande

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

2. Mål och riktlinjer

¹⁶ Sheridan, S., & Pramling Samuelsson, I., (2010) Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet.

Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den önskade kvalitetsutvecklingen i förskolan.

Skolverkets Allmänna råd om kvalitet i förskolan¹⁷

Leken och lärandet

Ett sätt att öka medvetenheten om det egna arbetet är att i olika former dokumentera, synliggöra och reflektera över förskolans processer och på så sätt fånga i vilka situationer barn lär, utvecklas och mår bra. Det är viktigt att dokumentations- och reflektionsarbetet ses som en del i det dagliga arbetet tillsammans med barnen och inte något som ligger vid sidan av.

Skolinspektionens beslut 41-2008:1127 (uppföljning 41-2009:3192)

Skolinspektionen har gjort följande tolkning av författningstexterna: Enligt läroplanen ska kommunen i sitt kvalitetsarbete skaffa sig tillräcklig uppfattning om det enskilda barnets utveckling och behov. Det är därför viktigt att personalen följer och observerar barnens allsidiga utveckling i förhållande till strävansmålen i Lpfö 98. Vid sådana observationer kan personalen få kunskap om i vilka situationer barnen visar intresse och motivation samt tar initiativ till att lära mer. Detta ger goda förutsättningar för att möta varje barn just i den utvecklingsfas barnet befinner sig. Sådana observationer ger också pedagogerna förutsättningar att avgöra om särskilt stöd behövs för att tillgodose det enskilda barnets speciella behov. Den samlade bilden av barnens utveckling är också avgörande för att kunna utveckla förskolans verksamhet. Det är därför viktigt att följa hur varje barns utveckling och lärande sker och hur förskolan kan bidra till detta. I detta sammanhang bör poängteras att en sådan uppföljning inte får göras i syfte att värdera eller "betygssätta" det enskilda barnets prestationer. Det får endast göras i syfte att skaffa den information som är nödvändig för att utveckla verksamheten och för att stödja barnet i dess utveckling.

Hänvisning till forskning

Dokumentationen synliggör arbetet och lärandet för pedagogerna, barnen, föräldrarna och allmänheten. Genom att på detta sätt göra arbetet synligt och offentligt, skapar man också förutsättningar för en dialog kring verksamheten, där många olika röster kan komma till tals och där nya tankar kan tänkas. Dokumentationen blir således ett viktigt redskap för att kontinuerligt utveckla och utvärdera verksamheten på varje förskola.¹⁸

3.3 Pedagogerna följer upp enskilda barns förändrade kunnande

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

2. Mål och riktlinjer

Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den önskade kvalitetsutvecklingen i förskolan.

¹⁷ Skolverkets allmänna råd är rekommendationer för hur författningar (lagar, förordning och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd måste utgå från en författning. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning. Allmänna råd ska också främja en enhetlig rättstillämpning. I normala fall bör allmänna råd följas såvida det inte går att visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

¹⁸ SOU 1997:157. Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg- och Skolakommittén.

Skolinspektionens beslut 41-2008:1127 (uppföljning 41-2009:3192)

Skolinspektionen har gjort följande tolkning av författningstexterna: Enligt läroplanen ska kommunen i sitt kvalitetsarbete skaffa sig tillräcklig uppfattning om det enskilda barnets utveckling och behov. Det är därför viktigt att personalen följer och observerar barnens allsidiga utveckling i förhållande till strävansmålen i Lpfö 98. Vid sådana observationer kan personalen få kunskap om i vilka situationer barnen visar intresse och motivation samt tar initiativ till att lära mer. Detta ger goda förutsättningar för att möta varje barn just i den utvecklingsfas barnet befinner sig. Sådana observationer ger också pedagoger förutsättningar att avgöra om särskilt stöd behövs för att tillgodose det enskilda barnets speciella behov. Den samlade bilden av barnens utveckling är också avgörande för att kunna utveckla förskolans verksamhet. Det är därför viktigt att följa hur varje barns utveckling och lärande sker och hur förskolan kan bidra till detta. I detta sammanhang bör poängteras att en sådan uppföljning inte får göras i syfte att värdera eller "betygssätta" det enskilda barnets prestationer. Det får endast göras i syfte att skaffa den information som är nödvändig för att utveckla verksamheten och för att stödja barnet i dess utveckling.

Hänvisning till forskning

För att kunna uttala sig om måluppfyllelse måste lärarna observera och dokumentera enskilda barns förståelse för ett område innan en lärande aktivitet inleds. Bara då kan man i efterhand göra motsvarande bedömning och göra uttalanden om vad barnen lärt sig.¹⁹

3.4 Förskolan följer upp och utvärderar verksamheten avseende strävansmålen i avsnitt 2.2**Författningar****Läroplan för förskolan Lpfö 98****2. Mål och riktlinjer**

Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den önskade kvalitetsutvecklingen i förskolan.

Riktlinjer för personalen i förskolan anger dels det ansvar som vilar på alla som arbetar i förskolan, dels det ansvar arbetslaget har för att arbetet inriktas mot målen i läroplanen.

2.3 Barns inflytande

Arbetslaget skall se till att alla barn får möjlighet att efter ökande förmåga påverka verksamhetens innehåll och arbetssätt och delta i utvärderingen av verksamheten,

2.4 Förskola och hem

Arbetslaget skall se till att föräldrarna blir delaktiga i utvärderingen av verksamheten.

Förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m.

1 § Varje kommun, varje skola som ingår i det offentliga skolväsendet, varje kommunalt bedrivna förskola och varje kommunalt bedrivna fritidshem skall årligen upprätta en skriftlig kvalitetsredovisning som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av verksamheten. Kommunens kvalitetsredovisning skall omfatta såväl kommunalt bedrivna skolverksamhet som kommunalt bedrivna förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

¹⁹ Sheridan, S., & Pramling Samuelsson, I., (2010) Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet.

2 § Arbetet med kvalitetsredovisning skall främja kommunernas, skolornas, förskolornas och fritidshemmens kvalitetsarbete och därigenom bidra till att förverkliga utbildningarnas nationella mål. Kvalitetsredovisningarna syftar även till att ge information om verksamheten och dess måluppfyllelse.

3 § Kvalitetsredovisningarna skall innehålla en bedömning av i vilken utsträckning de nationella målen för utbildningen har förverkligats och en redogörelse för vilka åtgärder kommunen respektive skolan, förskolan eller fritidshemmet avser att vidta för ökad måluppfyllelse.

I kvalitetsredovisningarna skall verksamhetens förutsättningar, arbetet i verksamheten och utbildningens måluppfyllelse redovisas.

Skolverkets Allmänna råd om kvalitet i förskolan²⁰

Måluppfyllelse

Inom detta kvalitetsområde ges rekommendationer som rör resultat kvaliteten dvs. hur väl förskolan arbetar i förhållande till målen och hur detta kan bedömas. Betydelsefullt är att läroplanens mål anger inriktningen på den pedagogiska verksamheten och därmed den önskade kvalitetsutvecklingen.

Det är viktigt att personalen vid förskolan

- utvärderar måluppfyllelsen genom att bedöma hur förskolan arbetar i relation till läroplanens mål och intentioner och i förhållande till givna förutsättningar
- använder olika verktyg och metoder för dokumentation och utvärdering som visar hur förskolan skapar förutsättningar för alla barns utveckling och lärande
- använder barns och föräldrars synpunkter vid utvärdering av verksamheten för att på så sätt ge en så bred och nyanserad bild som möjligt av måluppfyllelsen. Utvärderingen bör omfatta när barn upplever verksamheten som meningsfull och rolig

Hänvisning till forskning

Effekter av kompetensutvecklingsprogram inom förskolan har visat att förskolor som har fungerande system för utvärdering med analys av verksamhetens förutsättningar, arbetet i processen och därmed kvalitén i verksamheten utvecklas i förhållande till de nationella målen.²¹

En förutsättning för målstyrning är en tydlig ansvarsfördelning, men också en kommunikation mellan huvudmannen och verksamheten kring målen och strävan till måluppfyllelse. Personalen måste vara väl förtrogen med målen och i sitt arbete medvetet sträva i riktning mot dessa.²²

3.5 Förskolan använder resultaten till att utveckla och förbättra verksamheten

Författningar

Läroplan för förskolan Lpfö 98

²⁰ Skolverkets allmänna råd är rekommendationer för hur författningar (lagar, förordning och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd måste utgå från en författning. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning. Allmänna råd ska också främja en enhetlig rättstillämpning. I normala fall bör allmänna råd följas såvida det inte går att visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

²¹ Sheridan, S. (2001). Quality evaluation and quality enhancement in preschool: A model of competence development. *Early Child Development and Care*, 166, 7–27. I detta fall användes Early Childhood Environment Rating Scale. Modellen finns anpassad till läroplanens intentioner.

²² Skolverket (2002) Utvärdering i förskolan – frågor och exempel.

2. Mål och riktlinjer

Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den önskade kvalitetsutvecklingen i förskolan.

Förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m.

1 § Varje kommun, varje skola som ingår i det offentliga skolväsendet, varje kommunalt bedriven förskola och varje kommunalt bedrivit fritidshem skall årligen upprätta en skriftlig kvalitetsredovisning som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av verksamheten. Kommunens kvalitetsredovisning skall omfatta såväl kommunalt bedriven skolverksamhet som kommunalt bedriven förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

2 § Arbetet med kvalitetsredovisning skall främja kommunernas, skolornas, förskolornas och fritidshemmens kvalitetsarbete och därigenom bidra till att förverkliga utbildningarnas nationella mål. Kvalitetsredovisningarna syftar även till att ge information om verksamheten och dess målpuppfyllelse.

3 § Kvalitetsredovisningarna skall innehålla en bedömning av i vilken utsträckning de nationella målen för utbildningen har förverkligats och en redogörelse för vilka åtgärder kommunen respektive skolan, förskolan eller fritidshemmet avser att vidta för ökad målpuppfyllelse.

I kvalitetsredovisningarna skall verksamhetens förutsättningar, arbetet i verksamheten och utbildningens målpuppfyllelse redovisas.

Skolverkets Allmänna råd om kvalitet i förskolan²³

Målpuppfyllelse

Inom detta kvalitetsområde ges rekommendationer som rör resultat kvaliteten dvs. hur väl förskolan arbetar i förhållande till målen och hur detta kan bedömas. Betydelsefullt är att läroplanens mål anger inriktningen på den pedagogiska verksamheten och därmed den önskade kvalitetsutvecklingen.

Det är viktigt att personalen vid förskolan

- använder resultat från utvärderingar som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet.

Hänvisning till forskning

För att synliggöra praktiken krävs det att dokumentationen blir en naturlig och integrerad del av det dagliga pedagogiska arbetet och inte något som ligger vid sidan av. Detta förutsätter att man i arbetet kan skapa en kultur av samarbete, reflektion och kommunikation. Att bygga en sådan kultur, där pedagogiskt arbete och teoretisk förståelse integreras och berikar varandra och där man kan skapa teori ur den egna praktiken, är ett omfattande arbete som kräver lång tid, en professionell inställning samt en vilja att granska sina egna handlingar och ställa sig i dialog med andra.²⁴

Utvärdering kan äga rum utifrån olika motiv och syften. För att kunna bidra till den enskilda förskolans utveckling är det angeläget att utveckla perspektiv och metoder för utvärdering och kvalitetsbedömning, där utvecklingsmotivet, snarare än kontrollmotivet är överordnat. Det

²³ Skolverkets allmänna råd är rekommendationer för hur författningar (lagar, förordning och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd måste utgå från en författning. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning. Allmänna råd ska också främja en enhetlig rättstillämpning. I normala fall bör allmänna råd följas såvida det inte går att visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

²⁴ Lenz-Taguchi, H. (1997): Varför pedagogisk dokumentation?

handlar med andra ord om att utveckla ett utvärderingstänkande där utvärdering kvalitetsbedömning och utveckling av pedagogisk verksamhet kan gå hand i hand.²⁵

²⁵ SOU 1997:157. Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg- och Skolakommittén.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar löpande all skolverksamhet, närmare 6 000 skolor. Tillsynen går igenom många olika områden i verksamheterna för att se om de uppfyller det som lagar och regler kräver.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar mer detaljerat kvaliteten i skolverksamheten inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.